

Var Grundtvigs nyerkendelse i 1832 en tragisk hændelse? *

Af Bent Christensen

"Var Grundtvigs nyerkendelse i 1832 en tragisk hændelse?" - Sådant lyder det spørgsmål, man - i en flersidig provokation - har stillet mig på baggrund af, hvad jeg har skrevet i min afhandling *Fra drøm til program*. Og det er et godt spørgsmål, et godt udgangspunkt for en kortfattet præsentation af, hvad det helt afgørende drejer sig om hos Grundtvig, - hvorunder der samtidig bliver tale om en positionsbestemmelse i forhold til to af de mest markante standpunkter i den nyere Grundtvig-forskning.

1. Når man siger "1832", har man dermed også sagt *Kaj Thaning* og hans skelsættende disputats: "*Menneske først - Grundtvigs opgør med sig selv*". Tesen i Kaj Thanings store arbejde er nemlig, at det først var under udarbejdelsen i vinteren 1831/32 af den lange *Indledning* til en helt ny udgave af "*Nordens Mythologi*", at Grundtvig blev Grundtvig - i en jordskredsagtig omvendelse fra, hvad Thaning betegner som et "bodskristeligt pilgrimssyn", til, hvad vi andre med lidt ond vilje vil kunne kalde et tidehvervsk sekulariseringssyn på forholdet mellem "det kristelige" og "det menneskelige".

Det første spørgsmål, Thanings tese rejser, er, om det dog virkelig kan være rigtigt, at Grundtvig slet ikke var Grundtvig før 1832? Og dette spørgsmål var også det, der optog mig i den første lange del af mit studium.

I denne forbindelse vil jeg gøre opmærksom på, at den helt overordnede baggrund for dette studium har været ønsket om en afklaring af hele spørgsmålet om værdien og betydningen af menneskelivet her i verden mellem skabelse/syndefald og genløsning, dvs. spørgsmålet om, i hvilken grad og på hvilken måde livet

---

* Licentiatforelæsning på Københavns Universitet, Det teologiske fakultet, den 19. november 1985.

her og nu i kristendommens lys kommer til at fremtræde med allerede en "saglig egenverdi", og om, hvilken betydning engagementet i dette liv har for det kristne gudsforhold og den kristne gudsrigesforventning. Det er dette, der er baggrunden for, at min afhandlings under- og produktionstitel lyder således:

"Menneskelivets og dets verdens plads og betydning i N.F.S. Grundtvigs kristendomsforståelse fra Dagningen i 1824 over Opdagelsen i 1825 til Indledningen i 1832".

Og netop i denne titel ligger en påpegnings af, at der helt tilbage i 1824 har været noget, det kunne være umagen værdt at beskæftige sig med ved siden af dén 1832-tekst, Kaj Thaning har fremhævet så overordentlig stærkt. For i første omgang at tage det baglæns:

Kaj Thaning oplyser selv i indledningen til sin disputats, at det var Grundtvigs kirkepolitiske omsving i 1832, der vakte hans interesse for Indledningen til "Nordens Mythologi" - og især de mange utrykte udkast til den. Men dermed bliver det også vigtigt at beskæftige sig med Grundtvigs kirkepolitiske skrifter og kirkepolitiske udvikling helt tilbage fra sommeren 1825, hvor han gjorde sin såkaldte "mageløse opdagelse" og på grundlag af den udgav kampskriftet "Kirkens Gienmæle".

Og disse begivenheder har jo også deres forhistorie, som i hvert fald omfatter tiden tilbage fra 1. s. i adv. 1822, hvor Grundtvig blev indsat som præst ved Vor Frelses Kirke her i København. Og man skal ikke beskæftige sig ret længe med Grundtvigs produktion i disse år, før man bliver klar over, at der er langt mere at finde dér end bare forstadierne til opdagelsen af den historiske kristne Kirke og dens trosbekendelse. Ja, for mig varede det ikke ret længe, før spørgsmålet kom til at lyde: *Hvad er det egentlig "Indledningen" har, som ikke allerede var til stede under "Dagningen" i 1824?* Senere blev dette spørgsmål yderligere skærpet - og i dag har det, med titlen til denne forelæsning, fået sin vel skarpest tænkelige form. Disse skærper vil jeg imidlertid gemme lidt, idet jeg først vil give en grov oversigt over perioden 1824-32, som den nu er kommet til at tage sig ud for mig.

Uanset hvordan man vil vurdere det, der vitterligt skete i 1832, var det ikke så lidt, Grundtvig "havde" allerede i 1824.

Da Grundtvig - formodentlig ved pinsetide 1824 - begyndte at nedskrive "Nyaars-Morgen", havde han et liv på 40 år og et

egentligt forfatterskab på 18 år *bag* sig. Og *med* sig havde han for det *første* sin medfødte stærke trang til liv og sine ligeledes medfødte usædvanlige anlæg for mytisk-symbolsk skuen, og for det *andet* sporene af alle de påvirkninger, han havde været udsat for, og hele den udvikling, han havde gennemgået:

- Barndommens prægning med gammeldags luthersk kristendom, fortrolighed med det landlige folkeliv og voldsomme historiske interesse.
- Den ejendommelige opblussen af den medfødte livstrang i forbindelse med langlandsårenes romantik og forelskelse.
- Krisen i 1810/11, hvor han blev rystet på plads i det helt centrale synd-nåde-forhold til Gud.
- Arbejdet med de tre verdenskrøniker 1812, 1814 og 1817.
- Det vigtige år 1815 med danskhedsgennembruddet og frembruddet af det nye symbolsprog i digtet "Et Blad af Jyllands Rimkrønike".
- Og udgivelsen af enmands-tidsskriftet "Danne-Virke" i årene 1816-19.

Af ganske særlig betydning for situationen bag den "Dagning", som gengives i digtet "Nyaars-Morgen", er det store *oversættelsesarbejde* med henholdsvis Snorres norske kongekrønike, Saxos danmarkshistorie og det angelsaksiske Bjovulfskvad - samt den *præstegerning*, han siden 1821 atter havde stået i, og som for ham også indebar en stærk opvækkende og apologetisk forpligtelse. Grundtvigs teologiske udvikling de sidste år før Dagningen i 1824 kom til at løbe ad to, dog kun tildels adskilte, spor: et apologetisk-kirkepolitisk og et "grund-teologisk" - hvilket sidste helt overvejende udgøres af de ved "mødet" med kirkefaderen Irenæus inspirerede prædikener fra 1823-24.

Disse prædikener udgør periodens teologiske baggrund, ja, repræsenterer det teologiske grundlag for alt, hvad Grundtvig sidenhen både sagde og gjorde - også efter 1832.

Her havde han - i polemik mod den samtidige rationalismes flade vantro - udviklet et på een gang oldkirkeligt og helt nyt kristendomssyn, som ingenlunde omfattede mindre end, hvad romantikken havde forsøgt at omfatte.

Der er tale om en skabelses- og genløsnings-teologi med en stærk betoning af menneskets - også efter syndefaldet bevarede -

gudbilledlighed. Særlig storslået er skabelsessynet, som det kommer til udtryk i de store "kærligheds-prædikener", hvor kærligheden ses som gudbilledligheden i mennesket og "Gud/Kærlighed" som livets, ja, alt det værendes kilde. Derfor har også oplevelsen af allerede dette liv med den kærlighed, der gør sig gældende i det, helt afgørende betydning for indholdet i håbet om det evige liv i Guds rige. Menneskets længsel efter sit oprindelige liv og sit oprindelige gudsforhold spiller en vigtig rolle. Og der knyttes en forbindelse mellem denne naturlige længsel og det særlige kristne håb, hvis indhold netop er hele skaberværkets forløsning, idet genløsningen består i, at Djævelens gerning tilintetgøres, så mennesket bliver på ny, hvad det engang har været.

På denne baggrund, men også på baggrund af en krise, som går helt tilbage til året 1819, oplevede Grundtvig dagningen ved påsketide 1824 som intet mindre end en opstandelse af døde, ja, en opstandelse, som på een gang gjaldt Grundtvig selv og hele det danske folk.

Når 1832-hændelsen skal vurderes, er der mindst tre "størrelser", der skal betragtes i forhold til hinanden: digtet "Nyaars-Morgen" fra 1824, begivenhedsforløbet og hele udviklingen fra 1824 til 1832, og Indledningen til "Nordens Mythologi" 1832, og det er derfor, det er mest praktisk at tage overblikket over hele perioden som sådan først.

Så meget skal imidlertid siges allerede nu, at Dagningen og digtet i 1824 efter min mening repræsenterer en Grundtvig, der er mindst lige så god som ham, vi fik, - navnlig når den teologiske baggrund i de allerede omtalte "Irenæus-prædikener" og den filosofiske baggrund i Dannevirke-afhandlingerne regnes med. Dette betyder ikke, at der slet ikke er tale om en positiv udvikling hos Grundtvig også i det forløb, som faktisk kom til at finde sted. Men for det første kunne en lignende eller bedre udvikling nok også have fundet sted under andre og gunstigere omstændigheder, og for det andet er det altså et spørgsmål, om "1832-Grundtvig" nu også, som Thaning hævder, er så meget bedre end "1824-Grundtvig", ja, om "1832-Grundtvig" overhovedet er bedre end "1824-Grundtvig"!

Men nu først oversigten over forløbet fra 1824 til 1832.

Da Grundtvig i august 1824 skrev fortalen til "Nyaars-Morgen", var han endnu fuld af glæde og optimisme. Det store mål, han var overbevist om' også Gud ville skulle nås, var "Oplivelsen af Nordens Helte-Aand til christelige Bedrifter, paa en, med Tidens Tarv og Vilkaar, passende Bane".

Men - som Kaj Thaning udtrykker det - "det blev ikke til noget med bedrifterne". Dette gælder også den historieskrivning og salmedigtning m.m., Grundtvig havde bebudet for sit eget vedkommende.

Der er ingen tvivl om, at der faktisk indtraf en afmatning også i Grundtvig selv oven på den store anstrengelse med at nedskrive et af verdenslitteraturens mest storslåede digte. Men også omkring Grundtvig var der mathed. "Nyaars-Morgen" blev faktisk ikke ænset af læseverdenen, og i det hele taget var det det samme billede af sløvhed og vantro, der fortsat tegnede sig omkring ham.

Imidlertid spidsede den kirkelige kamp sig til. På Fyn kom det til direkte forfølgelse af medlemmerne af en såkaldt gudelig forsamlingsbevægelse, og fra sit kateder her på Københavns Universitet udbredte den populære unge professor H.N. Clausen sin til ukendelighed fortyndede "protestantiske kristendom".

Men i slutningen af juli måned 1825 kom det som en slags åbenbaring til Grundtvig, at det jo slet ikke var svært at sætte vantroens forkæmpere på plads. Over for deres luftkastel af en "kirke" kunne man bare pege på "den *virkelige Jesu Christi* Kirke paa Jorden", og over for deres "papistiske" vilkårlighed i skriftfortolkningen kunne man pege på den virkelige, historiske Kirkes trosbekendelse gennem alle slægterne som fortolkningsregel. - Og snart efter gjorde Grundtvig lige netop dette i praksis, idet han udsendte sit "Kirkens Gienmæle" mod professor Clausens nyeste bog.

Og det var her tragedien begyndte! For i stedet for at gå ind i en kirkelig diskussion anlagde professor Clausen *injuriesag* mod Grundtvig!

Desværre er det ikke muligt at gå i detaljer med redegørelsen for det videre forløb. Men det helt væsentlige er, at den afklaring, som 1825-opdagelsen i sig selv indebar, bogstavelig talt blev forplumret af professor Clausens sagsanlæg.

I sit fulde omfang bestod den kirkelige tragedie i, at man havde en statskirke, som alle almindelige danske borgere var

tvunget til at være medlem af, og at denne statskirke på den ene side var forfatningsmæssigt bundet til den evangelisk-lutherske kristendom, men på den anden side i realiteten havde en gejstlighed, hvis toneangivende kredse repræsenterede en direkte mod kristendommen stridende rationalisme og idealisme.

Grundtvig betegnede selv den situation, han således var havnet i, som det "juridiske helvede", og kort før pinse 1826 modtog han efter ansøgning sin afsked som præst.

Der lå mange faktorer bag dette drastiske skridt, men det vigtigste, der er at sige om det, er, at embedsnedlæggelsen, sådan som Grundtvig udførte den, i virkeligheden var den for alle parter *blidest mulige løsning!*

I oktober måned 1826 faldt dommen i injuriesagen. Grundtvigs udtalelser mod professor Clausen blev mortificeret, og han blev både idømt en bøde og sat under censur.

Heller ikke Grundtvigs *kirkepolitiske skrifter* i disse år kan omtales her, men der er tale om en udvikling gennem tre faser:

1. Tiden fra Opdagelsen og Genmælet i 1825 til embedsnedlæggelsen i maj 1826. Her troede Grundtvig, at misforholdene i den eksisterende enevolds-statskirke kunne rettes, når blot de blev klart påpeget.

2. Tiden fra september 1826 til vinteren 1830/31, hvor Grundtvig præsenterede forskellige forslag til helt nye kirkelige ordninger, som havde det til fælles, at en mere eller mindre statslig kristen kirke, som Grundtvig og de andre gammeldagstroende kunne være i, skulle bevares, medens de, der ikke ønskede at være med i en sådan kristen kirke, i fuld religionsfrihed kunne træde ud af den.

3. Tiden fra april 1831, hvor Grundtvig erklærede sig villig til at stå i spidsen for en frimenighedsdannelse, til det "forlig" med Sjællands biskop i slutningen af februar 1832, som banede vejen for den ordning, at Grundtvig fik lov til at fungere som fri aftensangsprædikant i Frederikskirken.

Netop i tiden op til det her omtalte "forlig" mellem Grundtvig og Sjællands biskop var det imidlertid, at Grundtvig havde arbejdet sig gennem de mange udkast til Indledningen til den ny udgave af Nordens Mytologi og herunder havde haft held til at konstruere en helt ny kirkepolitisk model - der kort kan karakteriseres som: fredelig sameksistens og kappestrid mellem de

egentlig kristne og de "udvandrede" (med Grundtvigs eget udtryk: "naturalisterne") inden for rammerne af, hvad Grundtvig fortsat betegner som en "kirke", men hvad der i realiteten er et fælles offentligt religionsvæsen. - Og allerede i sommeren 1832 formulerede han på dette grundlag sit forslag om sognebåndsløsningen som den teknik, der skulle muliggøre denne løsning.

Så er det selvfølgelig et spørgsmål, hvad der har været årsag til hvad! - Ifølge Kaj Thaning var der i denne vinter sket det, at Grundtvig endelig havde fundet sig selv, idet han havde lært at skelne ret mellem "det menneskelige" og "det kristelige", hvorfor han nu kunne afblæse kirkekampen som uvæsentlig og i stedet kaste sig ud i en veloplagt udmøntning af sit nye livssyn.

Denne vurdering mener jeg at have afkræftet. For det første forekommer det mig åbenbart, at Grundtvigs kristendomsforståelse var så "livsbekræftende" som overhovedet muligt allerede i 1824, ligesom den dybt sagligt betingede skelnen mellem dette livs egenværdi og det særlige, som den kristne frelse er, spiller en oven i købet meget væsentlig rolle i "Nyaars-Morgen".

Men det er selvfølgelig samtidig helt tydeligt, at det, der skete i vinteren 1831/32, virkelig var et gennembrud, der bragte Grundtvig ud af et dødvande. Det, der bare er spørgsmålet, er, hvad det var Grundtvig fik frigjort sig fra. Og her er det min tese, at det, han fik frigjort sig fra, selvfølgelig for det første var pligten til at fortsætte den kirkekamp, han ikke kunne vinde, men for det andet følelsen af forpligtelse til at gå i spidsen for en - illegal - frimenighedsdannelse sammen med de vakte kredse på Christianshavn, hvorved han ville isolere sig fra det almindelige folkelige og kulturelle liv.

Set i den kirkepolitiske udviklings sammenhæng var det, der skete med Indledningen til "Nordens Mythologi" altså en *nødløsning!* - Men, lyder spørgsmålet så nu, er det det samme som "en tragisk hændelse"? - *Nej*, det er det ikke. Tragedien på Grundtvigs tid var, at hans drøm fra "Nyaars-Morgen" om en almindelig kristelig og overhovedet åndelig vækkelse ikke alene ikke kom til at gå i opfyldelse, men oven i købet blev efterfulgt af injuriprocessens og kirkekampens mareridt. - Men så er der selvfølgelig en anden tragedie, som vi lider under den dag i dag, og det er, at indflydelsesrige kredse helt har misforstået, hvad det var Grundtvig så sig *nødsaget* til i 1832, så de nærmest har ophøjet det til den

eneste rigtige måde at føre kirke på! I *det* perspektiv kan det, der skete i 1832, ses som en tragisk hændelse!

2. I det følgende vil jeg lidt mere indgående beskæftige mig med de to hoved-tekster, altså "Nyaars-Morgen" og Indledningen til "Nordens Mythologi".

Den opstandelse, der er tale om forud for og i "Nyaars-Morgen", gælder på een gang Grundtvig selv og hele det danske folk. "Nyaars-Morgen" betegner med et udtryk fra *Helge Toldbergs* disputats om "*Grundtvigs Symbolverden*" - en inderlig sammenfletning af Danmarks og Grundtvigs "eksistentialmyter".

Dette gælder ikke mindst de helt tydelige og i sammenhængen her meget vigtige kirkepolitiske perspektiver i *9. sang*. Her er nøglen til forståelsen af, hvorfor Grundtvig senere hen var rede til at slå knuder på sig selv for at kunne blive sammen med både Herren Jesus Kristus og det danske folk!

"Nyaars-Morgen" består af ti sange og forløber i helt grove træk således:

1. sang er en glad og optimistisk morgenhilsen på baggrund af en rædselsfuld nat, hvor alt stod på spil i en vældig kamp mellem lyset og mørket.

2. - 6. sang skildrer ikke mindst denne kamp i et vældigt tilbageblik fra aftenen før natten, gennem selve natten og frem til morgenen. Eller biografisk udtrykt: i et vældigt tilbageblik over Grundtvigs liv fra 1806 til 1824. Centralt i dette forløb står Grundtvigs "død" i 1819.

5., 6. og 7. sang beskriver Grundtvigs (og Danmarks!) vej gennem nat og død til morgen og opstandelse, og det sker i en ejendommelig overlapning, idet disse tre sange betegner tre vinkler på det store oversættelsesarbejde, jeg omtalte før, og situationen omkring Grundtvigs åndelige død i 1819 - hvor han var ved at opgive det hele, og faktisk også opgav en hel del, fx. udgivelsen af "Danne-Virke" og sin egentlige digterkarriere.

For at give et indtryk af den opstandelsesstemning, dette forløb munder ud i, vil jeg nu citere tre strofer fra *8. sang*. I str. 234 siger Grundtvig til den svale, der selv i den dybeste nat i dannebrogfarvet dueskikkelse havde repræsenteret håbet for ham og Danmark:

Ja, Andet end Skygger
 Du skuer i Dag,
 Da Rede du bygger
 Nu under vort Tag:
 Du føler i Barmen,
 Med Vinge som Haand,
 At nu kommer Varmen
 For Dannemarks Aand,
 At nu er i Gjære,
 Hvad Verden skal lære,
 At Blomsterne Muldet er næst!

Og i str. 238 lyder det:

O, nu faae vi Sommer!
 O, nu har vi Dag!
 Nu voxe der Blommer
 Paa Fjeld og paa Tag!
 Nu voxe der Palmer,
 Som Rosmer paa Straa!
 Nu klinge der Psalmer,
 Hvor Lerne gaae!
 Nu synger det Døde!
 Nu blomstrer det Øde!
 Nu Bjergene springe med Fryd!

Endelig ser Grundtvig i 8. sangs sidste Strofe Sjælland-Danmark som intet mindre end håbets forgård til Himlene: Han lader Havfruen sige:

See, her vil jeg svømme,
 Som Svane i Fjord,
 I Løv-Hytten drømme
 Om Livet i Fjor!
 Ja, her vil jeg kvæde
 Min Havfrue-Sang,
 Med Graad og med Glæde,
 Med bølgende Klang,
 Til Klipperne smelte,

*Og himmelblaa Telte
Jeg seer i de Levendes Land!*

Herefter følger nu 9. sang, hvor den høje morgenstemning afløses af skuffelse over den sørgelige kontrast mellem morgenen i Grundtvig selv og mørket, eller i hvert fald søvnen, omkring ham.

Hvis samtiden ikke kan fornemme den opstandelse, som også skulle være dens, og i det hele taget ikke kan se, hvad tingene og historien *betyder*, da har Grundtvigs sang været forgæves, og hans bøn må blive:

Da skjænke Hans Naade,
Som Livet mig gav,
Som løste min Gaade,
Med blomstrende Stav,
Mig Vinger som Dûe,
At flyve herfra,
Og kvæde paa Tue
Mit Halleluja,
Hvor Gud skabde Øre
Til Psalmen at høre,
Han nu mig paa Tunge har lagt!

Men ved at udvandre vil han jo svigte det Danmark, han lige (i oversættelsesarbejdet) har ofret sig for! - På den anden side har han dog ikke mere at ofre. Så nu må det bære eller briste. - Dog, bristningens mulighed er i virkeligheden ingen mulighed:

Hvorhen skal jeg stævne,
I Syd eller Nord!
Ei veed jeg at nævne
Den Tue paa Jord,
Hvor end findes Øre
For Fædreneres Røst,
Hvor end jeg kan røre
Med Psalmen et Bryst,
Hvis ikke den findes,
Hvor klarlig jeg mindes,
Mig rørde Grund-Tonen i Støv! (332)

Og herefter følger de ni smukke strofer om, hvad Danmark ved barnepigen Magdalene har givet Grundtvig - verdenshistoriens flotteste monument over en barnepige!

Konklusionen bliver, at så længe en Magdalenes - og en *Ingemanns* - gerning er mulig i Danmark, bør selv de svageste kræfter, ja, råb fra graven ud af en dyb hjertesorg forsøges. Men er ikke engang dét længere tilfældet, må udvandringen ske - hvorefter denne mulighed for sidste gang afvises som ensbetydende med Danmarks-Moderens død.

Det er hele denne smerte- og kærlighedsfyldte vaklen frem og tilbage, der *med hensyn til forståelsen af den senere udvikling i Grundtvigs kirkepolitiske syn har en betydning, som næppe kan overvurderes!!*

Og skønt der også til allersidst tales om den yderste situation, hvor den, der har sit liv kært, må flygte fra verdens frost til kristendommens våge, slutter digtet med den strofe, der også står som motto på selve min afhandlings titelblad, som udtryk for, at her er kernen både i Grundtvigs kirkepolitiske syn og i hele hans forståelse af menneskelivets og dets verdens betydning:

Mens Markerne bølge
 Med staaende Korn,
 Mens Fuglene følge
 Det gamle Skov-Horn,
 Mens Krøniken rækkes
 Og tækkes de Smaa,
 Om Dagen end stækkes,
 Og Slæderne gaae,
 Syng lavt over Skoven,
 Syng høit over Voven:
Guds Fred over Folket i Nord!!

Den egentlige formulering af *Dagningens program* sker i digtets 10. sang og i fortalens tre sidste afsnit:

Der skal komme en ny sangbund i danske hjerter. Der skal indtræffe en livsfornyelse, udføres kristelige bedrifter og ske en altomfattende tilværelsesforklaring. Kirkens ødelagte overbygning skal fornys, så kristendommen med ny styrke kan ledsage folket

gennem historien, og der skal ske en fønixagtig genoplivelse af den gamle lutherske salmesang. Endelig skal der komme en ny videnskabelighed, som den hidtidige ikke kan fordunkle, om den så brænder sit formørkelseslys i begge ender!

Åndens ordre til Grundtvig lyder:

Forkynd, at af Skolen ((d.e.: videnskabeligheden))

Der gøres nu brat

Det Værksted for Solen,

Du skimted i Nat,((d.e.: i "Danne-Virke"))

...

Og allerede her udtales det, at menneskeslægten inden verdens ende nok skal nå det mål, den er skabt til at nå. Det svarer *helt* til synet i Indledningen, når det hedder:

Hvad end der kan hændes, ((-))

Med Tiden fuldendes

Skal dog, hvad med den er begyndt!

På så at sige alle områder er Indledningen (ligesom i øvrigt også 1825-opdagelsen!) foregrebet i dette store dagnings-, ja, opstandelses- og pinsedigt. Ja, hele dette digts mytisk-biografiske ned-tur gennem danmarkshistorien til de levendes land - som vi desværre ikke har kunnet følge her - fremtræder overordentlig stærkt som eet stort: *menneske først!*

Men nu til *Indledningen til "Nordens Mythologi" 1832*. Som allerede nævnt skete der altså det højst mærkværdige for Grundtvig, at han under udarbejdelsen af en indledning til en håndbog i den oldnordiske mytologi fik arbejdet sig frem til et teoretisk grundlag for en løsning på en kirkelig konflikt, som syntes gået helt i hårdknude. Set som led i en længere sammenhængskæde kommer dette dog til at tage sig noget mindre mærkeligt ud!

Selve Indledningens opbygning er bestemt af, at Grundtvig egentlig bare har skullet give en videnskabelig begrundelse for nyudgivelsen af den håndbog, han havde udgivet første gang allerede i 1808. Men i forbindelse med hans egen trængte situation er det altså gennem alle de mange udkast blevet til et omfattende

kulturstrategisk program, byggende på nogle vidtløftige betragtninger over historiens gang i fortid, nutid - og den fremtid, som skal udgøres af verdensløbets sidste 500-årige fønix-alder! Kernen i det hele er, at lige netop nu trænger hele menneskeslægten til, at der i Norden sker en genoplivelse af den ånd, som i sin tid kom til udtryk i de gamle myter. Derved kan der nemlig komme en frugtbar forbindelse i stand mellem den dramatiske poesi og forstanden, hvorved dén historisk-poetiske vidskab vil fødes, som skal "forklare" menneskelivet.

En forudsætning for, at dette kan ske, er imidlertid, at ikke blot de troende kristne nordboer, men også "naturalisterne med ånd", dvs. de mennesker, der ikke har en direkte realistisk, historisk tro, men som alligevel deler den kristelige "anskuelse" (eller livsbelysning), sammen kan deltage i kampen mod de åndsfjendtlige kræfter og sammen kan arbejde for såvel forklarings-udviklingen i det virkelige, "forsiggående" liv som den i hælene derpå følgende teoretisk erkendende "forklaring".

Denne dobbelte sammenhæng i forklarings-udviklingen fremgår ganske særlig tydeligt af den vel mest berømte passage i Indledningen, nemlig det sted, hvor Grundtvig begrundet nødvendigheden af, at også den ny folkelige dannelse skal være *fremadskridende*, med, at

Mennesket er ingen Abekat, bestemt til først at efterabe de andre Dyr, og siden sig selv til Verdens Ende, men han er en mageløs, underfuld Skabning, i hvem Guddommelige Kræfter skal kundgiøre, udvikle og klare sig gennem tusinde Slægter, som et Guddommeligt Experiment, der viser hvordan Aand og Støv kan gennemtrænge hinanden, og forklares i en fælles guddommelig Bevidsthed (US V, 408).

Om den nye universalhistoriske vidskabs betydning for vandringer frem mod forklaringen siger Grundtvig lidt tidligere i Indledningen, at

naar Man betragter Aandens Verden med *Nordiske Øine i Christendommens Lys*, da faaer Man Begreb om en *Universal-Historisk* Udvikling, Kunst og Vidskab, der omfatter hele *Menneske-Livet*, med alle dets Kræfter, Vilkaar og Virkninger,

frigjør, styrker og forlyster Alt hvad der staaer i Pagt med *Enkelt-Mandens, Folkenes* og hele *Menneske-Slægten*s timelige Velfærd, og maa nødvendig lede til den fuldkomneste Forklaring af Livet, der paa Jorden er muelig (397).

Man bemærker her, hvordan den sidste relativsætning diskret, men effektivt markerer grænsen mellem det timelige og det evige. Men det er altså på den timelige side af denne grænse, Grundtvig bevæger sig her i Indledningen!

3. Inden jeg til slut skal foretage den endelige vurdering af forholdet mellem Indledningen og Dagnings-digtet - med henblik på den endelige besvarelse af det til denne forelæsning stillede spørgsmål, skal det understreges, at hvad Indledningen først og fremmest har, ikke til forskel fra eller i modsætning til "Nyaars-Morgen", men i større omfang og klarere skikkelse, er det fuldt udfoldede udviklings- og forklaringssyn og det dermed forbundne videnskabelige program. Og det er i forbindelse dermed og netop i og med sin helt ejendommelige karakter, Indledningen giver et helt enestående bidrag til forståelsen af, hvad det overhovedet betyder, at *verden er til, og at vi er til i den som mennesker!*

At kalde gennembruddet i vinteren 1831/32 en tragisk hændelse er altså for meget sagt. Men jeg har selv formuleret et andet spørgsmål som overskrift på et af afsnittene i min afhandlings sidste kapitel: "*Var gennembruddet i 1831/32 en erobring af nyt land eller et strategisk tilbagetog?*"

Ingen vil formodentlig bestride, at det var i vinteren 1831-32 Grundtvig blev den Grundtvig, som i de følgende 40 år og i tiden fra hans død til i dag kom til at sætte et så dybt præg på danskernes liv. Men udover spørgsmålet, om Grundtvig da så slet ikke var Grundtvig før 1831/32, kan der som sagt også stilles et helt anderledes radikalt modspørgsmål til Kaj Thaning, idet man nemlig spørger, om det, der skete i 1831/32, nu også betød, at Grundtvig *vandt* sig selv, eller om det betød, at han *tabte* i hvert fald noget af sig selv!

I forbindelse med fejringen af 200-året for Grundtvigs fødsel har *Aage Henriksen* fremlagt et syn på de to store gennembrudstekster, ifølge hvilket "Nyaars-Morgen" er "vandskellet i Grundtvigs forfatterskab". Aage Henriksen ser "Nyaars-Morgen" som "det

værk, hvor ((Grundtvigs)) personlige digteriske udvikling kulminerer, og det, der sker 1831/32, som påbegyndelsen af

den lange nedstigning fra den fuldstændig ensomme position, som han havde arbejdet sig op i, nedstigningen, Grundtvigs forvandling til grundtvigianisme og dermed til en af de mest omfattende kulturinstitutioner, vi har haft i Danmark. Men samtidig sker en fortrængning, en tilsløring af den Grundtvig, som er blevet til i den foregående lange periode fra han blev født og til han var så langt fremme i livet som enogfyrre år gammel (De Levendes Land 1984, s. 61).

I den trepunktspejling mellem Kaj Thaning, Aage Henriksen og mine egne resultater, der nu er blevet tale om, har mit standpunkt altså det tilfælles med Aage Henriksens, at "Nyaars-Morgen" betragtes som et højdepunkt - og i øvrigt det punkt, hvorfra Grundtvigs omfattende indflydelse på det danske folk har sit egentlige udspring! - og Indledningen som et punkt, hvorfra Grundtvig kommer videre ved at lade noget tilbage. - Men hvor Aage Henriksen bebrejder Grundtvig, at han fra at have været *personlig digter* gik hen og blev *reformator*, spørger jeg - ud fra en *kirkelig* betragtning - om det nu også var det helt rigtige *program*, Grundtvig forsøgte at redde sin af omverdenen knuste *drøm* med.

Og det alternativ, der melder sig, er, at Grundtvig i stedet for at vælge sin "monstrøse" kirkepolitiske nødløsning (L. Koch's udtryk) kunne være trådt ud med, hvem der nu ville følge ham, og på dette grundlag med usvækket solidaritet have virket for såvel det fælles folkeliv som den universalhistoriske vidskab. Og ellers kunne han have gjort noget, der i det ydre svarede til det, han gjorde, men uden i den grad at gøre en lykke af nødvendigheden - med de tragiske følger for den danske evangelisk-lutherske kristne menigheds selvforståelse, dette har haft helt op til dette øjeblik!

I forbindelse med den her nævnte egentlig alternative løsning vil jeg til allersidst pege på et vist ellers temmelig upåagtet sted i slutningen af Grundtvigs "dogmatik": "*Den christelige Børnelærdom*", hvor han præsenterer en model for det universal-videnskabelige engagement i en kirkelig adskillelses-situation.

Udgangspunktet for disse overvejelser er en kritik af præsteuddannelsen, som munder ud i forestillingen om, at det måske kunne blive nødvendigt for Grundtvig og hans trosfæller at træde ud af Folkekirken og oprette deres egen præsteskole, som imidlertid ikke bare skulle være en "kristelig Kirke-Skole", men en hel "kristelig Højskole" (d.e.: et universitet),

som, trods al sin udvendige Tarvelighed, ingenlunde indvendig vilde være indskrænket til det nødvendigste daglige Behov, men være stilet paa at omfatte alle Kundskabs- og Vidsoms-Skatte, der jo umulig kan være "skjulte i Faderens og Vorherres Jesu Kristi Erkjendelse", uden at de ogsaa i Herrens Frimenighed, som til Slutning skal staa Maal med Ham, maa komme for Lyset (US IX, 579).

Der er ingen tvivl om, at Grundtvig virkelig forestiller sig, at der - så vidt muligt - skal foregå de samme ting på dette kristne universitet, som han havde forestillet sig skulle foregå på det "Göteborg-universitet", han på grundlag af Indledningen til "Nordens Mythologi" tidligere havde gjort sig til talsmand for. Også den kristne (fri)menighed som sådan er altså efter Grundtvigs opfattelse nødt til at drive universalhistorisk forklaringsvidskab.

Uden at forklejne betydningen hverken af 1831/32-gennembruddet overhovedet eller Indledningen som skrift vil jeg på grundlag af de resultater, som her har været præsenteret, pege på den mulighed, at vi i vor tid, i vor søgen efter inspiration hos Grundtvig, i nok så høj grad retter vor opmærksomhed mod både Grundtvigs *drøm* fra 1824 og det her til allersidst omtalte alternative *program* fra 1861!